

# A katolikus egyház évszázadai

## Hittudományi és társadalom- tudományi tanulmányok

„Nyitott füzet” – akár így is méltathatnánk jelképesen azt a kiadványt, melyet Jávorszki András szerkesztett, s jelentetett meg 2004-ben a Kaposvári Egyetem, az itt tartott egyháztörténeti konferencia előadásából. *Leitner Sándor* rektorhelyettes a tanácskozás európai értelemben is fontos időszerűségére hívta fel a figyelmet; *Varga István* a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola rektora országosan is egyedülálló kezdeményezésként tiszteli meg beköszöntőjében az egymásra nyitó kutatásokat.

A görögök „paidagogosznak” nevezték azt a rabszolgát, aki gyermekeiket a nevelőhöz kísérte. Erre utal a későbbi pedagógia elnevezés. Hogy a vallás hogyan jött létre, arra csak isten adhat pontos választ; és hogyan a történelem – arra az ember.

Mindezek összekapcsolása ma már tudomány. Több ezer hallgató ismerkedik a történelem, a vallás, a pedagógia kérdéseivel.

Az 1956-os forradalom utáni papi ellenállásról szól *Bertalan Péter* írása: *A kizártak*. Ismeretes, hogy mi történt '56-ban és utána a politikában, a hadseregben, a közéletben. Kevés szó esett viszont arról, hogy mi történt az egyházzal mindeközben? A szerző abból a tényből indul ki, hogy megszűnt a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Kara, helyette az állam Hittudományi Akadémiát szervezett, melyet a saját szájíze, érdekei szerint irányíthatott. Kinevezhette vagy eltávolíthatta a tanárokat, pontosan meghatározhatta a tanszékek, a státuszok, az alkalmazottak számát. A gépezet működött, de nem számoltak a kispapokkal. A forradalom alatt már az Akadémia növendékeit a fennálló rend iránti lojalitásra próbálták nevelni – csekély sikerrel. A kispapok aktívan tevékenykedtek a Vöröskeresztnél: élmezőnyben a forradalomban részt vevő diákokat. Innen egyenes út vezetett a letartóztatásokhoz és bebörtönzésekhez. Volt, akit tizenöt évre ítéltek el. Az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) kezéből akkor kezdett kicsúszni a dolgok irányítása, mikor három diákvezetőt ki akart zárni a szemináriumából azzal a céllal, hogy letörje az ellenállás fejét. Ekkor ütközött bele az igazi ellenállásba. A kispapok kijelentették, hogy vagy társaik jönnek vissza, vagy mindannyian elmennek. A szolidaritást hivatott erősíteni az egyetem híres gregorián kórusa is, mely túntetőleg nem énekelt többé. Ekkor már komoly főfájást okozott az ÁEH számára a kispapok határozott ellenállása, mely veszélyessé kezdett válni. „Földalatti lázadástól” tartva, az érsek felszólította a kispapokat, hogy vonják vissza tiltakozásukat, vagy el kell hagyniuk a Szemináriumot. Így történt, hogy a politikai nyomásnak ellenszegülve, a kispapok hűek maradtak elveikhez, és az Akadémia kiürült.

*Birber Nándor* írása, *Az egyházi oktatás jogi szabályozása a XX. században* úgyszólván „háromdimenziós” elabarátum. Jogtörténeti hézagpótló jelentőségét már címéből sejthetjük, ám a

képet a nevelési küldetés, illetve regulatív szabályozás kölcsönhatásai teszik izgalmasan összetetté. Az idő íve is hatalmas: a XIV. századi kánonoktól az ezredfordulóig húzódik. Az érdeklődő olvasó számára különösen tanulságos a Sapiencia Christianiana elnevezésű apostoli konstitúció, melyet 1979 húsvétján hirdettek ki, s amelyek meghatározták a Szentszék alapította felsőoktatási intézmények kompetenciáit.

*Gárdonyi Máté A pápai primátus tanának ókori gyökereihez* kalauzolja olvasóját. A római egyház tekintélyének kialakulásáról, történelmi háttéréről és joghatósági igényeinek kivívásáról szól. A római egyház tekintélye a niceai zsinat után szilárd alapon állott, elsősorban Róma tekintélyének az alapján. Ezt erősítette tovább a keresztény lakosság egyre növekvő száma is. A IV–V. századi teológiai viták során Róma már olyan határozott álláspontot képviselt, hogy semmilyen más vallási irányzat terjedése nem jelentett veszély számára. Az egész egyház kormányzására kiterjedő jogigény – a pápai primátus – szintén ebben az időszakban kezdett végső formát ölteni.

Az V. századtól aztán az egyház hatalma kiterjedt világi irányításra is. Nagy Szent Leó igyekezett ezt egész Nyugat-Európára kiterjeszteni, miközben szembeszáll Attila hun seregével, és a vandál betöréseket is visszaveri. Nagy Szent Gergely pápa katolikus hitre térítette a gótokat és longobárdokat, valamint hittérítésbe kezdett a kelta területeken. Nézete szerint a pápa feladata az egyház gondozása és vezetése.

Az egyházzal mint a keresztény Európa meghatározó intézményéről több könyvtárnyi irodalom szól, ám jogos a kérdés: hogyan érvényesül ez Európán kívül? A közép- és főiskolai oktatás kevés hangsúlyt helyez a vallás ezen aspektusára. *Horváth Gyula* tanulmánya megismerteti velünk az egyház kialakulását, küzdelmeit és megszilárdulását két meghatározó latin-amerikai városban: Brazíliában és Mexikóban. A gondot mindkét esetben az jelentette, hogy a függetlenség elnyerése után elsősorban nem a vallását, hanem az önálló állami berendezkedését igyekeztek megerősíteni. Emellett két jelentős „izmus” térhódítása is akadályként merült fel: a liberalizmus és a pozitívizmus eszmeköre. Mexikóban egyértelműen a liberálisok tevékenysége sodorta válságba a vallást. Miután hatalomra kerültek, megfosztották az egyházat privilégiumaitól, felszámolták a szerzetesrendeket és lefoglalták a templomokat. Az egyház vagyonával az állami kincstárat gazdagították. A Konzervatív Párt, amely addig is nyíltan ellenszenvezett a liberálisokkal, az egyház pártfogója lett, biztosítva számára politikai–katonai támogatást. A helyzetet nehezítette Habsburg Miksa császár kétarcú hozzáállása is. Egyfelől liberális eszméket vallott, másfelől nem akarta elveszteni támogatóit a konzervatív birtokosok köréből sem.

A pozitívizmus irányzata úgy érkezett ebbe a politikailag és vallásilag zűrzavaros időszakba, mint ami megoldást ígér. A liberális haladás és a konzervatívok által teremtett rend kibékítésén és összehangolásán kezdtek munkálkodni képviselőik.

Brazíliában annyiban egyszerűbb volt a helyzet, hogy a szilárdan álló központosított állam-szervezet felügyelete alá tartozott az egyház. Mivel függetlenségüket békés úton nyerték el, nem voltak forradalmak, melyek megdöntötték volna az állam hatalmát. A liberális és konzervatív oldalak vitája is másképp zajlott: szóban. Egy esetleges háborúskodás veszélyeztetne volna a rabszolgaság intézményét, márpedig az mindkét fél érdekeit sértette volna.

A probléma akkor kezdődött, amikor a cukornád-ültetvényesek helyét fokozatosan átvették a kávé termesztő nagybirtokosok, melyek döntő többsége liberális szellemű volt. Érdekeik

ügy kívánták, hogy támogassák a bevándorlást, hiszen egyre nagyobb munkaerőt kívánt a termelés. 1888-ban eltörlik a rabszolgaságot és ezzel egy időben szétválasztják az állam és az egyház intézményét. Az egyház ezzel független, önálló hatalom lett.

A tanulmányból megismerhetjük a pozitívista vallásfelfogások és ideológiák nagy horderejű hatásait Latin-Amerika országában.

Mítosz, legenda vagy történelem a Genézis? Valós történeti konfliktus, vagy mese Káin és Ábel története? És a szöveg, mely szerint Isten a maga képmására teremtette az embert igaz, vagy sem? Mi volt pontosan a bűnbeesés lényege: a tiltott gyümölcs, vagy az ember választása? História vagy csak legenda Mózes története, Istennel való találkozása, a pusztai vándorlás?

A Biblia örök, hatalmas kérdései ezek, melyekre Péteri Pál tanulmánya ad egy mélyebb megvilágítást. *A Biblia és a modern történelemszemlélet* című nagy ívű esszében rávilágít arra, hogy a Szentírás keletkezésével valószínűleg egyidősek a kételyek, melyek kétségbe vonják hitelességét, az egyháznak soha nem múló gondot okozva ezzel. Nyilvánvalóan kell tartalmaznia valóságapot a Bibliában leírtaknak, de hogy miként, hol és milyen értelemben, arra már nehezebb a válasz. Ami megmagyarázhatatlan, az nem feltétlen lehetetlen, és ami valódinak látszik, lehet szájról szájra terjedő mítosz is.

A kérdésre nem mindig kapunk választ, de pusztán az, hogy foglalkozunk-e a kérdéskörrel, már közelebb visz minket Istenhez és a Biblia történetiségének megértéséhez. Talán így lehet sommáznai a szerző gondolatmenetét.

*Rosta István* írása a magyarországi piarista iskolák létrejöttével, terjedésével, jelentőségével, valamint a Szencen 1763-ban megalapított Gazdasági Főiskola működésével kapcsolatban ismertet meg minket értékes információkkal. Gazdagít bennünket áttekintése a piaristák iskolakultúrájáról, a XVII. századtól. Ebben a században Galilei és Newton munkássága eszmeként terjed, az orvostudomány új korszakot nyit a vérkeringés felfedezésével; Pázmány Péter megalapítja a Nagyszombati Egyetemet. Rohamosan terjednek a piarista iskolák, mígnem XII. Kelemen pápa rendelkezése nyomán megjelenik a rend a felsőoktatásban is. Magyarországon hivatalosan az 1715. évi országgyűlés adja meg a honosságot. A XIX. századra több mint huszonegy városban működtek piarista rendházak és iskolák hazánkban.

A pedagógiai és a kereszténység a történelem folyamán hol kikerülte, hol kiegészítette egymást. *Trosits András Gyakorlati keresztény pedagógia* című dolgozatából kiderül, napjainkban végérvényesen összefonódni látszanak. A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola pedagógusképzésében ma már szerepel a keresztény nevelési-oktatási értékek közvetítésének fontossága elméleti és gyakorlati szinten egyaránt. Mind keresztény, mind pedagógiai szempontból meghatározónak tartja a család, az iskola és a külső környezet szerepét a gyermek fejlődésében. Emellett visszatérni látszik a régi pedagógus eszménye is, a mester és tanítvány közti harmonikus viszony. Mindezen lehetőségek ugyanakkor kockázatot is hordoznak. A mester mint élő példakép meghatározó a gyermek bizonyos fejlődési korszakában csakúgy, mint a családminta, melyben felnő. A veszély és a lehetőség kettőssége dönti el a gyermek személyiségének alakulását.

A tanulmány taglalja, hogy milyen erkölcsi, szakmai és másmilyen értékekkel kell, hogy rendelkezzen a tanító, milyen a megfelelő szülői magatartás, az iskola fontosságát, mint a

műveltséget adományozó műhely színterét és a külső környezet, mint potenciális veszélyforrás lehetőségét.

E kiadvány, melynek recenziója inkább jelzi a figyelemfelkeltés szándékával a fontosságát, remélhetőleg közelebb hozza a tudós embert a valláshoz, még inkább a tudományt a hívő emberhez. Segítségére lehet mindazoknak, akik megismerésre törekcszenek és azoknak, akik egyszerű, de mély tisztelettel fordulnak e két rendíthetetlen hatalom felé. Juhász Gyulával szólva „A hitnek és tudásnak tiszta hőset / Bearanyozza az örök dicsőség!”

(A KÖTET A KAPOSVÁRI EGYETEM CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY PEDAGÓGIAI FŐISKOLAI KARA KIADÁSÁBAN JELENT MEG A VESZPRÉMI HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA TÁMOGATÁSÁVAL)

## „GÁZOLÓ LELKEK” – KIRÁNDULÓ KLUB PROBLÉMÁS GYEREKEKNEK

Negyedik éve működik a furcsa nevet viselő, problémás gyerekeket összefogó kiránduló klub. Elsődleges célja, hogy szabadidős, közösségi eseményt biztosítson a potenciálisan veszélyeztetett 13-20 éves fiataloknak, elsődlegesen prevenciós jelleggel, hogy tartalmas és értékes időtöltési formát mutasson fel, az egyébként unalmas és eltékozolt hétvégék alternatívájaként.

Sok gyereknek ez a klub az utolsó kapaszkodó, egy hely, ahol elfogadhatónak éli meg magát, és megtanulhat másokra is odafigyelni. A budapesti kezdeményezés eszméit bármely közösségben célszerű megvalósítani. A „Gázoló lelkek” kulcsszavai is magukért beszélnek: elfogadás, megbeszélés, hitelesség, személyesség, közösség.

Bővebben a klubról a CSALÁD, GYERMEK, IFJÚSÁG FOLYÓIRAT XIII. ÉVFOLYAM 5. SZÁMÁBAN olvashatunk a 36-43. OLDALON.